

E. Berry 5708 /
20989

OFFICIUM CONCIONATORIS.

In quo

Cam. d. 655.1

Præcepta utilissima de invenienda habendaque Concione :

Jam ante aliquot annos ex optimis quibusque autoribus collecta, & quàm methodicè disposita

A

PRÆSTANTI THEOLOGO,

Eodémque

Concionatore Celeberrimo.

CANTABRIGIÆ,

Ex celeberrimæ Academiæ Typographeo.

Impensis GUILLIELMI MORDEN, Bibliopole,

Anno Dom. MDCLV.

1-255-4

24-268

Officium Concionatoris.

Officium Concionatoris est, ut ante, inter & post conciones, ea meditetur, doceat, ac faciat, quæ cedant in Dei gloriam & ecclesiæ salutem.

In officio Concionatoris } Scopus, sive finis.

duo spectantur;

} Media ad scopum tendentia.

Conciona-
toris pii
scopus du-
plex est,
scil.

1. Summus, scil. Dei gloria; quæ cons-
tit

1. In vera & recta Dei cognitione.

2. In Dei verè cogniti cultu interno & externo vero.

1. Salus Animæ.
æterna } Corporis.

2. Directus ad sum-
mum, qui duplex
est, scil.

1. Intermedius,
qui duplex.

2. Ut destruatür regnum
Satanæ, astringatur re-
gnum Christi.

2. Infimus, ut auditoris intellectus infor-
metur per auditum verbi.

Media in Concionatoris officio
ad scopum destinata pro ratio-
ne temporis sunt tria.

1. Preparatio ante Concionem.

2. Concio ipsa.

3. Tempus post Concionem.

CAP. II.

Ministrorum officium ante Concionem.

Pars officii Concionatoris concionem antecedens dicitur preparatio.

Preparatio
triplex est,

1. Longinqua.

2. Media.

3. Proxima.

CAP. III.

De Preparatione longinqua.

Preparatio longinqua illa est quæ in scholis tum classicis tum publicis præcipuè adhibetur.

A

Ad

Officium Concionatoris.

Ad præparationem hanc
rite instituendam octo
requiruntur.

1. Invocatio divini auxilii.
2. Pia vita scholastica.
3. Linguarum peritia.
4. Artes.
5. Theologia theórica & practica.
6. Muti Magistri.
7. Exempla viva.
8. Loci communes.

I. De Invocatione.

In studiorum principio, medio, fine, vigeat divini numinis invocatio.

1. Humilis.
2. Fervens.
3. Quotidiana.

CAP. IV.

II. De vita scholastica.

Vita & mores in scholis piè, justè, & sobriè informentur, quod nisi fiat,
1. Tibi ipsi eris obstaculo, quo minùs ad concionandi munus voceris.
2. Si tandem vocatus fueris; concionibus vis & efficacia adimetur. Quà
enim conscientia dices ipse? cùm alios dicentes audiveris; *Hypocrita prius ex-
trahere trabem ex oculo tuo, &c.* Luc. 6. 42.

CAP. V.

III. De linguarum peritia.

Linguae mediocri-
ter saltem cogno-
scantur, scil.

1. Vernacula, cujus inter concionandum usus maximus.
Prima, cujusmodi est Hebraea, quã solã
canonica Scripturae Veteris Testamenti
primitus designantur.
2. Peregrina, estque vel
vulgatior: ut Latina, quã in
autoribus legendis & intel-
ligendis præcipuè utimur.
Orta estq. vel
minus vulgata, ut Græca,
quã Novi Testamenti Ca-
non exprimitur.

Utilitas

Utilitas ex
linguarum
peritia pro-
veniens qua-
druplex est:
scil.

1. Indè elicitur genuinus verborum sensus & significatio.
2. Vis, Emphasis, Linguae proprietas.
3. Linguarum peritus, directè, & veluti suis oculis palàm intuetur, quod ignarus obliquè & alienis obscurè conspiciat.
4. Dubia ex translationum varietate emergentia faciliùs hinc solvuntur & declinantur.

Neglectus linguarum & proprietatis verborum parit, ut Theologiam, ita & conciones obscuras & hæreticas.

CAP. VI.

IV. De Artibus.

Logica, cu-
jus usus
multiplex
scil.

1. Ut Argumenta concionum inveniat.
2. Ut inventa axiomatice, syllogistice, methodicè disponat.
3. Ut argumentorum scopum & coherentiam discernat.
4. Ut doctrinas colligat; collectas rationibus & probationibus idoneis confirmet & illustret.
5. Ut usum & applicationem directè inferat, solide etiam premat & prosequatur.
6. Ut fallaces sophistarum strophas & insidias deprehendat, & adversariorum hæreses radicitus extirpet, &c.

Artes etiam
Conciona-
tori sunt
necessariæ:
scil.

Rhetorica

1. Ut Auditores tropis & figuris tam dictionum quam sententiarum afficiat & oblectet.
2. Ut Sacras literas tropis & figuris undiq; scattentes accuratè intelligat.
3. Simplicium verborum ornatus est in tropis; ex quibus metaphorâ potissimum Concionator utetur.
4. In conjunctis vocibus istæ præcipuè sunt adhibendæ figuræ: Exclamatio; Interrogatio; Apostrophe; Compellatio; Obsecratio; Admiratio; Protoposia; Sermocinatio; Sustain-
tatio.

Officium Concionatoris.

Physica five naturalis Philosophia. } Ethica.
 Ethica five moralis Philosophia, sub qua } Politica.
 Metaphysica. } Oeconomica.
 Arithmetica.
 Geometria.
 Astronomia, sub qua Chronologia, Isa. 38. 8. Am. 9. 6.
 Geographia, five Cosmographia.
 Historiarum cognitio } Ecclesiasticarum.
 } Civilium.
 Neque sit aliarum quarumvis artium contemptor.

Quas omnes si accuratè intelligere non licebit; expediet tamen in una-
 quaque tantum cognoscere, quantum ad necessarium & frugalem usum per-
 tinebit.

CAP. VII.

V. De Theologia.

Theologia duplex est, alia Theorica, alia Practica.

Theorica

- 1. ex capitibus doctrinæ Christianæ. } Decalogo.
 } Oratione Dominica.
 } Articulis fidei.
 } Sacramentis.
- 2. ex Catechesi, five brevi summâ negotii salutis.
- 3. Ex Sactis Bibliis, in quorum lectione octo sunt obser- vanda. scil. ut fiat
- 1. Ordine minimè perturbato.
- 2. Auspicando à precatione.
- 3. Cum timore & reverentia.
- 4. Sine omni præiudicio & superbia.
- 5. Constanter sine tadio.
- 6. Fideliter sine hesitatione.
- 7. Legendo ut discamus & operemur.
- 8. Conferendo & interpretando u- nam Scripturam per aliam.
- 4. Ex locis communibus alicujus Autoris probati & in scholis recepti.
- 1. Audiat aliquem professorem practicum, de tota administratione & officio Ministri, imprimis de concionibus habendis præcipientem.
- 2. In collegio practico concionantium se exerceat, ubi admonitiones præceptorum de rebus, verbis, methodo, pronuntiatione, gestu, &c. grato animo audiat, atq; vitia omnia emendare studeat.

CAP. VIII.

V.I. De Mutis Magistris.

Non vivi tantum audiendi, sed & muti Magistris legendi sunt. scilicet.

Profani, cuiusmodi sunt.

Sacri suntque vel

Antiqui, qui sunt vel

Recentes, qui sunt vel

Politici.
Ethici.
Oeconomici.

Libri eorum qui naturam arborum, herbarum, brutorumque animalium, & reptilium scilicet volatilium, descriperunt.
Historici, alique scriptores humani qui quovis modo ad Theologiam conferant.

Ecclesiastici, ut docti patres, qui sunt vel

Græci, ex quibus imprimis legantur
Latini, ex quibus præ cæteris legantur

Chrysostomus.
Basilius.
Gregorius Nazianz.
Athanasius.
Cyprianus.
Augustinus.
Hieronymus.
Ambrosius.
Bernardus.

Scholastici, ex quibus legantur cum iudicio.

Bonaventura.
Thomas Aquinas.
Gabriel Biel.
Petrus Lombardus.
Scotus.
Durandus.

Theorici, ut annotationes Junii & Beza in Biblia, Theologia Fenneri, Partitiones Theologicae Polani, Aurea armilla Perkenii, Idea Vostii, Musculi & Petri Martyris loci communes, Zegedini tabulae, Catechesis Ursini, Piscatoris Aphorismi, &c.
Practici & Theorici, ut Calvinus iudicii singularis, Gualterus, Zanchius, Hyperius, Buceri pastorale, Isagoge Danzi, alique.

Officium Concionatoris.

In Patrum, Scholasticorum, aliorumque lectione quinque cantelae sunt adhibendae: scil.

1. Ut ab eo tantum legantur, qui possit oculatissime discernere inter veram orthodoxamque pietatem, & superstitionem specie pietatis blandientem.
2. Accurate observetur an reapse Patres sint, an vero sub nomine Patrum spurii & fictitii.
3. In negotio salutis eatenus ipsorum dictis fides adhibeatur, quatenus cum Scriptura consentiunt; si dissentiant homines esse credant.
4. Si fieri possit, concilientur inter se: sin minus, praeponderet veritas.
5. Quando inter duos aequa intercedit probabilitas, aequale rationum pondus; nihil publice eventiletur, sed res ad scholas referatur.

CAP. IX.

VII. De Exemplis vivis.

Viva exempla insignium artificum & concionatorum sibi proponat, quae studiosè observet & imitetur; illud scilicet in quo quisque praecipue excellit.

Conciones diligenter audiat, consignet, repetat; vitia eorum fugiat; virtutes in singulis laudatas firmiter animo imprimat; ipse etiam exprimat & æmuletur.

CAP. X.

VIII. De Locis communibus.

Congerat & disponat in locos communes, Matt. 13. 25.

{	Verborum.	{	Theoricarum	}	quicquid audiverit,
	Rerum		Practicarum		viderit, legerit.
	Statuum & personarum.				

Vide Kecker. Rhet. eccles. lib. 2. cap. ult. pag. 136.

CAP. XI.

De preparatione media.

Hactenus de preparatione longinqua; sequitur media, quae in his potissimum consistit.

1. Non sufficit nuda interna vocatio, nisi accedat externa: ideoque Minister

nister non solum donis internis ad ministerium necessariis instruatur, sed etiam legitime vocatus, examinatus, confirmatus sit, & per præsentationem legitimam introductus, propter conscientiam suam & auditorum, ut cum parrhesia docere possit.

2. Continuet semper { 1. Ut semper eruditionem augeat & conservet. librorum lectionem, 2. Ut ad docendum aptior & promptior reddatur.

3. Perpetuet locos communes in Scholis cæptos; sæpe enim urget necessitas ut non nisi pauxillum temporis concedi possit concioni meditandæ.

4. Seipsum & dona Dei in se exercitet, mediæque ad hoc destinata non negligat aut contemnat, cujusmodi sunt conventus, visitationes, meditationes, &c.

5. Conjunctio sit inter Moysen & Aaronem, id est, inter Ministrum & Magistratum cujuslibet parochiæ, nè quod ille bene docendo astruat, ille male agendo destruat.

6. Parsimonia studeat, ut necessariam sustentationem habeat, nè curâ œconomicâ distrahatur à studiis, atque ideo etiam reditus ab alio colligatur. Ministri vel nimis misericordes sunt, vel nimis rigidi; illud nocet Ministro, hoc Ministerio.

7. Vita Ministri & domesticorum sancta sit & pacifica, &c. Vide plur. 1. Tim. 3.

CAP. XII.

De præparatione proxima.

DE præparatione media & longinqua in præcedentibus egimus: sequitur jam proxima; in qua Concionatoris summa diligentia requiritur.

Præparatio proxima duplex est: scil. vel

- Concionatoris propria sive peculiaris, quam ipse solus privatim instituit.
- Concionatori cum auditoribus communis, quam in templo publicè cum populo absolvit.

CAP. XIII.

Præparatio proxima Concionatoris propria ritè instituitur, si Canones sequentes probè observentur.

Quam pretiosa sit & sacrosancta Ecclesia, Act. 20. 28. Psal. 19. & 119. Sunt pupilla oculi, Zech. 2. 8. Filii principis, Isa. 49. 23, &c.

Sanguis

Officium Concionatoris.

1. Ante meditationem, ut ita ad serium meditandi studium excitetur, ponderet maturè Concionator

2. Summopere cavendum, ne unquā nisi summa urgeat necessitas extempore concionetur.

3. Concionem meditaturus petat ut à Sp. sancto oculi ipsius aperiuntur, quibus mores auditorum, & verbum Domini rectè possit introspicere, ut regatur & dirigatur ad meditandum, consignandum, & proponendum ea quæ fidei vitæque ædificationi, & consequenter saluti auditorum, magnæque Dei gloriæ sint conductura.

4. Post invocationem, concionem meditaturus, oculos mentis accuratè intentos habeat in

Sanguis eorum ex manibus ejus requiritur, Ezek. 33. 11. item quòd fungitur legatione Dei ad Ecclesiam, 2. Cor. 5. 20.

Loquendum in conspectu Dei legantis & angelorum, Act. 10. 33.

Quàm immensum sit fidelis ministri præmium: *Engel bone serve*, &c. Matt. 25. 21.

Quàm severa mali correptio: Psal. 50. *Cur ore tuo fecidus meum jactas*, &c. Quàm gravis poena, Matt. 24. 50.

1. Quia molein & majestatem operis talis incuria & neglectus summè dedecet.

2. Quia extemporaneæ conciones vel supinam arguunt negligentiam, vel summam arrogantiam.

3. Quia coram terreno principe nemo improvisò loquitur; quantò minùs coram Deo & Angelis temere loquendum?

4. Quia non de re ludicra agitur, sed de negotio salutis, vitæ & morte, celo & inferno.

5. Quia tales conciones in auditoribus malevolis, odium, tadium & contemptum pariunt.

6. Quia Christus, Propheta, & Apostoli doctrinâ & exemplo ad seriam Scripturarum indaginem adhortantur, Joan. 5. 39. Dan. 9. 2. 1. Tim. 4. 13.

Dei vel {beneficia, {præterita, {longè, {ante.
          {judicia, {præsentia, {paucò,
                      {futura,

Auditores suos eorundemque status, officia & conditiones, ubi omnes angulos & recessus rimetur.

Verbum {Totum {Ordinè {In Evangelis.
          {Partem {ria est {In explicatione
Dei vel {quæ vel {Extraor. {Biblitorum or-
                      {dinaria, {dinaria.

5. Textus legatur & relegatur bis tervè, ejusque sensus verus & genuinus diligenter

Officium Concionatoris.

diligenter indagetur: hic enim locum habet illud,

Lectio lecta placet, decies repetita placebit.

6. Minister confusè notet in charta, quæ ductu Sp. Sancti & beneficio verbi Dei, inprimis textis prælecti in mentem veniunt, & ad doctrinam proponendam sunt necessaria: nè nimium memoriæ fidat: Deus hanc horâ largitur quod non aliâ.

7. Commentarios etiam, si opus fuerit, doctorum virorum diligenter inspiciat: scilicet, Junii & Tremellii qui sensum exprimunt genuinum & orthodoxum: Calvinii qui & sensum & usum monstrat: Musculi item, Marlorati, P. Martyris & aliorum: quicquid autem hic occurrerit raptim in charta designetur, sed quantum fieri potest, suo loco atque ordine, ut ad meditationem sequentem detur facilior progressus.

magnum erit momenti ad genuinum verborum sensum explicandum.

Lectio commentariorum non est negligenda, quoniam

Si apparuerit consensus Ministri cum commentatore mirifice iudicium confirmabitur.

Monitus à Commentatore deducetur ad erroris sui notitiam, & ad rerum utilium inventionem, de quibus neque ipse, neque forsan commentator somniavit.

Commentariorum adjumento cum Theologis quibuslibet, vel totius universi judiciosissimis, colloqui potest.

8. Absolutâ meditatione confusâ, attendatur ad methodicam dispositionem consignandam; in qua methodus communis postea indicanda diligenter observetur, mutatis aliquando specialibus.

1. Meditationem haud mediocriter adjuvat & confirmat.

2. Animum animique cogitata exterioribus sensibus representat.

3. Concepta semel & meditata fidelissimè custodit.

4. Efficit ut conceptus sic designati altius expendantur, vel scilicet à Concionatore solo vel cum aliis.

5. Cogitata firmitus memoriæ imprimuntur.

6. Stylum idoneum format & confirmat.

7. Studiorum fructum Concionatori in posterum, aliisque incolumem præstat.

8. Testatur Concionatoris desiderium, ut intelligatur, & ad populi ædificationem loquatur.

Consignatio concionum à concionatore non est omissenda; nam

Officium Concionatoris.

9. Liberiùs potest ad sequentia animum & ingenii nern vos intendere, dum anxia priorum cogitatione no torqueatur.
10. Dum in varietate rerum lustranda cogitationes varriè distrahuntur, utilia multa è memoria cirissimè elaberentur, nisi chartis etiam mandarentur.

9. Meditata & consignata concione, de eadem cum collegis suis (si quos habuerit) vel aliis piis communicet Concionator, eorùque censuram, iudicium & consilium expectat.

1. Ipsorum iudiciis si concio approbabitur, multum faciet ad confirmationem & parrhesiam.
2. Si vel obscura iudicabitur vel imperfecta, tunc illustrare, mutare, perficere poterit.
3. Præbabitur occasio unde ad aliorum utilium inventionem deducamur.
4. Fiet præparatio & ædificatio fratrum nobis colloquendum.

10. Post collationem factam cum fratribus (quæ triduo sit, vel biduo, vel pridie saltem ante habendam concionem, ut errata corrigantur, &c.) Concionator diligenter ruminet & meditetur concionem sic approbatam, de verbis etiam, voce, gestu, &c. de quibus postea.

Tantum de præparatione prima Concionatoris propriâ, sequitur illa quæ Concionatoris cum populo communis est.

Præparatio Concionatoris cum populo communis est illa quæ ab utrisque in templo communiter absoluitur; fit autem ista præparatio

1. Per lectionem capitis biblici do-
- nec conuenerit ecclesia: in eo autem legendo obseruentur

1. Summa.
2. Distributio.
3. Doctrinæ principales
4. Usus & applicatio.

1. Cum intelligentia, 1. Cor. 14. 15. Psal. 47. 7.
2. Cordè & spirita; 1. Cor. 14. 15. Col. 3. 16. Ephes. 5. 19.
3. Cum gratia & a core, Coloss. 3. 16.
4. Cum melodia & harmonia, Ephes. 5. 19.
5. Cum ædificatione & consolatione nostra, Eph. 5. 19. Col. 3.
6. Jac. 5. 13.
6. Cum exultatione in Domino, Col. 3. 16. Judic. 5. 3.
7. In lingua nota, non ignota.

8. Tales adhibeantur qui cum doctrina proponenda vel toti vel ex parte consentiunt, vel aliquatenus saltem ad concionem pertinent: atque sic curandum ne nimis protrahantur, ne tedium pariat.

Psalmodum Motus animorum excitat.

virtus & effectus præ- Cogitationes vagas & inutiles expellit.

capitulum præ- Cordis perturbationem & tristitiam summovet.

druplex est. Alacriores & attentiores reddit ad precationem & concionem futuras.

3. Per exhortationem Concionatoris ad se & auditores factam: cujus aliquot notentur & adhibeantur singulis concionibus accommodatæ formulæ.

4. Per precationem quæ concionem debet præcedere, quia, 1. Deus solus prudentiæ autor est, & eloquentiæ, non verborum sonus, sed benedictio ad salutem promover, Eph. 6. 19. Joan. 16. Act. 2. 47. 2. Cor. 3. 6.

2. Mos erat Patrum antiquorum, *August. de doctrina Christi. lib. 4. cap. 1.*

3. Jubet religiosa reverentia, ut precatione incipiamus.

In Concione 1. Fides; ut confidenter petat.

2. Sensus miseriæ; ut ardent.

hoc opus 3. Amor & commiseratio suorum auditorum; ut condolenter.

aggredendum 4. Consideratio divinæ majestatis; ut reverenter.

5 requiruntur. 5. Intelligentia & affectus; ut methodicè & brevibus profatur oratio.

1. Agnoscat innumera Dei beneficia, tum corporis, tum animæ, sibi suisque auditoribus præstata: inter purum verbi Dei ministerium.

Materia quæ in tribus præcipue consistit: 2. Agnoscat & confiteatur corruptam etiamnum suam suorumque auditorum naturam, quæ fructus morti ferat, &c.

scilicet ut Concionator 3. Petat, ut à Sp. Sancto aperiantur ipsorum oculi, quibus rectè verbum Domini possint intropiscere: ut regantur Dei Spiritu ad ea percipienda quæ conductura sunt ædificationi, fidei & vitæ, atque ita salutis suæ & auditorum, magnæque Dei gloriæ.

In precatione duæ 1. Vox una sit, eaque solius Concionatoris, populo interim silente, assensumque ad finem præbente

spectanda
sunt.

Forma circa
quam 5 oc-
currunt ob-
servanda :
scil.

præbente per Amen. Neh 8. 7. 1. Cor. 14. 16.
Act. 4.

2. Sit vox talis quæ ab omnibus audiri possit :
sit quoq; continuata, deliberata, distincta, non
concisa & interrupta, ut battologia vitetur,
Matth. 6. 7.

3. Sit gestus flexis genibus, oculis manibusque
ad cælum erectis.

4. Nihil inter præcandum proferatur numero
singulari, sed plurali omnia: nè publica ista
functio in actionem privatam degeneret.

5. Preces hîc nè nimium protrahantur: aliter
tædium pariunt auditoribus, quorum animi
variis cogitationibus & phantasmatis dis-
tracti diu attentis esse non solent.

Tantum de prima parte; scil. præparatione ante concionem; superest jam
ut de concione ipsa agamus.

CAP. XIV.

De Concione ipsa.

Hactenus de primo medio scil. præparatione ante concionem; sequitur
secundum ad scopum Concionatoris destinatum, scil. ipsa Concio.

In Concione duo } Fundamentum sive subjectum Concionis.
sunt spectanda. } Partes.

Fundamentum duplex est, scil. vel

Commune, sc. verbum Dei tam V. quàm N. Testamento comprehensum.

Eligend, ubi per-

Restri- spicere o-
ctum, scil. portet, ut

aliqua

Scriptura

particula

sive text

qui spe

ctatur

vel ut

fit ex Canone Scripturæ non ex scriptis humanis
vel Apocryphis.

fit idoneus ad spem, fidem, & amorẽ generandum.

1. Legatur textus in initio Concionum, indicato
prius libro Biblionum; capite & versu.

2. Clara, tardâ, & distinctâ voce proferatur, ut
ab omnibus audiri & intelligi possit.

3. Non memoriter recitetur, sed ex sacro Biblio-
rum codice.

4. Non linguâ peregrinâ sed vernaculâ legatur.

5. In lectione textus, gravitas & devotio Mini-
stri eluceat.

6. Non textus curtati, & mutilati, sed integri le-
gantur.

CAP.

CAP. XV.

Tantum de fundamento sive subjecto Concionis; sequuntur partes jam explicandæ.

Partes Concionis duæ sunt, scil. { Formatio sive apparatus, ubi de Concione rectè for-
manda & concinnanda agitur.
Promulgatio sive enunciatio, ubi de Concione pro sug-
gesto ritè habenda & enuntianda tractatur.

In formatione tria præcipuè spectan-
tur, scil. { Res.
Verba.
Dispositio.

De Rebus.

Res in Concione formanda perpen-
dendæ duplices
sunt, aliæ { Non admit-
tendæ, cu-
jusmodi
sunt,
1. Fabulæ aliorum, nostræque placita.
2. Dubia inter orthodoxos controversa.
3. Inutiles quæstiones, resque nullius mo-
menti.
4. Veteres & sepulti errores.
5. Curiosa descriptio, quomodo hæc vel
illa peccata committantur.
6. Invektivæ in personas, aut nimis ipsa-
rum laudes.
7. Privata sua negotia, & aliorum occul-
ta peccata.

Admittendæ scil. quæcunq; cedant in Dei gloriam, Ec-
clesiæ ædificationem & salutem.

CAP. XVI.

De Verbis.

De verbis tria sunt { 1. Quæ verba sunt adhibenda, quæ fugienda.
2. Cur verborum cura suscipienda.
3. Cautela, ut cura ista sit moderata.

observanda, { Perspicua, pathetica, ædificationi inservientia.
Ex Scriptura & publicis confessionibus petita.
Ex communi & probato usu desumpta.
Rebus accommodata & pronuntiata facilia.
Non hyperbolica, quæ res vel exaggerant nimis vel extenuant.
Non affectata & compta nimis.
Non nova aut vetusta nimis.

Verba præ-
cipuè adhi-

B 3

Non

benda debent esse	Non ambigua & obscura. Non fracta & intercisæ. Non sceptica, nasuta & irrisoria. Non rancida, spurca, levia, scurrilia. Non puerilia, ridicula & inutilia. Mandatum Dei per Moſen præcepto tertio. Item per Paulum, Coloss. 4. 6. 1. Tim. 4. 12. & 6. 10. 2. Tim. 1. 13.						
Cauſæ, cur verborum cura Concionatori ſuſcipienda, multæ ſunt, ſcil.	Exemplum Dei in Scriptura, ubi nè una vocula vel punctum ſupervacuum. Exemplum Pauli, Ephes. 6. 19, 20. Incommoda quæ verborum neglectum ſequuntur, nempe, <table border="0" style="display: inline-table; vertical-align: middle;"> <tr> <td style="vertical-align: top;">Res obſcurantur, verba enim ſunt notæ rerum, quæ ſi obſcura ſint, &c.</td> <td style="vertical-align: top;">Res tali incuria vileſcunt.</td> </tr> <tr> <td style="vertical-align: top;">Hæſitantia in ſuggeſtu indè oritur.</td> <td style="vertical-align: top;">Multæ indè hæreſes natæ ex hyperbolicis.</td> </tr> <tr> <td style="vertical-align: top;">Qui res curant, verba negligunt: Theſaurum condunt, ſed tenebris offuſcant.</td> <td></td> </tr> </table>	Res obſcurantur, verba enim ſunt notæ rerum, quæ ſi obſcura ſint, &c.	Res tali incuria vileſcunt.	Hæſitantia in ſuggeſtu indè oritur.	Multæ indè hæreſes natæ ex hyperbolicis.	Qui res curant, verba negligunt: Theſaurum condunt, ſed tenebris offuſcant.	
Res obſcurantur, verba enim ſunt notæ rerum, quæ ſi obſcura ſint, &c.	Res tali incuria vileſcunt.						
Hæſitantia in ſuggeſtu indè oritur.	Multæ indè hæreſes natæ ex hyperbolicis.						
Qui res curant, verba negligunt: Theſaurum condunt, ſed tenebris offuſcant.							
Cauſiones circa verba præcipuè tres ſunt, &c.	Moderata ſit verborum cura, ut neque nulla ſit, neque nimis curioſa, 1. Tim. 6. 3, 4. Nimum eloquentiæ ſtudioſum vitetur, 1. Cor. 2. à primo ad verſum decimumtertium: Deus plus benedicat ſimplici, quàm affectatæ & ad pompam comparatæ orationi, 1. Cor. 1. 27, 28, 29. Nè majus ſit ſtudioſum verborum quàm rerum; alioqui in Concionibus multum juris, parum carnis apponetur, <i>Verbæque præviſam rem non invita ſequuntur.</i>						

CAP. XVII.

De Diſpoſitione Concionis.

DE rebus & verbis ſatis diximus: ſequitur diſpoſitio ſive methodus Concionis.

Diſpoſitio eſt idonea totius Concionis, & ſingularum ejuſdem partium diſtributio.

Duo hic occurrunt ſ Communes affectiones totius Concionis.

perpendenda Partes Concionis ordine diſponenda.

Communes affectiones Concionum ſunt decem: ſcilicet,

1. Conciones

1. Conciones debent esse panaces omnia sanantes, omnium morbis occurrentes.

1. Quia Conciones non unius tantum, sed in omnium auditorum gratiam habendæ sunt: ideoq; opera danda ut singulis consulatur.
2. Quia ita institui debent Conciones, ut non tantum auditorum repleantur aures, sed ut intellectus solidâ rerum cognitione, Cor veritatis & virtutis amore, vitiarumque odio imbuatur.

2. Auditores in Concionibus sæpe sunt excitandi: atque hîc duo observentur.

- Rationes cur sit adhibenda compellatio, scil.
1. Ut cogitationes vagæ revocentur.
2. Ut tædio auditorum occurratur.
3. Ut aurium sensus reficiatur.
4. Ut somnus obrepens dispellatur.

Tempus quando præcipuè compellatio sit adhibenda, scil.

1. In exordiis, ut auditor ad attentionem excitetur.
2. Ante & post doctrinas, ut ad eas mens & corda auditorum ferantur.
3. Ante usum & applicationem præcipuè, si fuerint insigniores.
4. Post propositas objectiones, antequam ad eas respondeatur.
5. In epilogis maxime, ubi summa Concionis repetitur, ad juvandum intellectum & memoriam.
6. Quodocumq; aliquid maxime observatu dignum occurrat.

3. Sit textus prælectus Cy-nosura dicendorum omnium in tota Concione.

1. Ut memoria dicentis & audientium adminiculum habeat.
2. Ut luculenter appareat omnia Concionis membra in textu fundata esse: adeoque sæpe textus mentio in Concione facienda.

4. Citatio locorum Scripturæ spargatur per totam Concionem, ita ut explicetur, amplificetur, applicetur, &c. cum & ex dicto sacra Scripturæ. K.

5. Parentheses in Concionibus sæpe sunt adhibendæ, præcipuè autem,

1. In erratis lingue præcurrentis mentem.
2. Post periculosas & ambiguas loquutiones.
3. Quando res integrè tractari non possunt.
4. Quando auditor ad alias conciones vel habendas remittitur.
5. Quando aliquid obiter dicendum occurrat.
6. Omnia

6. Omnia in Concione sint aptè connexa, nè quid hiulcum, interruptum & pendulum reperiatur. K. atque ideo certas quasdam formulas transeundi, connectendi, applicandi habeat Concionator.

1. Tales fuere Christi & Apostolorum Conciones, ut intra dimidiatæ horæ decursum possint recitari.

2. Tales fuere pleræque Patrum homiliæ.

3. Ad diuturnam Concionem facile se attentio remittit.

7. Tota dispositio

Concionis sic in-

formetur, ut Con-

cio fiat brevis &

quæ horæ spatium

non excedat,

quia,

4. Brevitate præcaventur vanæ excursions quæ sæpius aliter effinguntur.

5. Auditores ad intentionem acriorem stimulat.

6. Alet in iis sanctam famem, ut eo promptius sacras Conciones revisant.

7. In brevitate nervi & aculei esse possint, quibus auditores ad plura meditanda invitentur.

8. Si succinctè dicatur, iidem clausulam audient, qui exordium; cuius pondus maximum. Nulla ergo adhibeatur prolixitas nisi extraordinariè, neque tunc fiat, nisi cum bona auditoris venia prius petita.

8. Circa singula totius Concionis membra accuratè semper circumspicere oportet, ad obstacula & promotiones quæ sæpiissime occurrunt, ut sic dubia & scrupuli omnes auditorum animis eximantur.

9. Concioni non

sunt miscenda vo-

cabula artium,

neq; phrasæ pere-

grinæ, scil. Græcæ

vel Latinæ, &c.

Quia,

1. Interturbant mentes auditorum ut antecedentia cum sequentibus connectere non possint.

2. Impediunt rerum, quæ dicuntur, intelligentiam.

3. Mentem à proposito ad aliud distrahunt. Deinde

4. Prophetæ, Christus, Apostoli, Patres tum Græci, tum Latini, linguâ vernaculâ utebantur.

5. Quia tempus otiosè & inaniter consumitur.

6. Christi Vicarii non suam laudem, sed Auditorum edificationem debent expetere & promovere.

Cautiones tamen aliquæ

hic adhibendæ, aliquan-

do enim necessitas po-

stulat uti linguâ peregrina,

scilicet;

1. Ad exprimendum vocabuli emphasin in originali contextu sæpe magis energeticam.

2. Ad phrasin specialem notandâ & explicandam.

3. Ad coarguendum aliquem de sua cognitione superbientem.

4. Ubi auditores literati & eruditi ita ut dicta

singula intelligant.

10. Tota Concio sit sancta, gratiosa, spiritualis.

CAP.

CAP. XVIII.

Tantum de communibus affectionibus Concionis; sequuntur jam Concionis Partes.

Pars Concionis duplex { Externa, quæ extra tractationem propositi textus disponitur.
est, scilicet vel { Interna, quæ est ipsius textus propositi primaria & essentialis tractatio.

Partes externæ { Exordium, quod etiam præmium & præfatio appellatur.
duæ sunt. { Conclusio, Epilogus sive peroratio.

In quibus duo præcipue { Affectiones utriusque communes.
sunt observanda, { Specialis & distincta utriusque tractatio.
Affectiones utriusque communes sunt.

1. Exordium & Epilogus sine detrimento Concionis possunt omitti, ut tempore nimium frigidus, vel nimium calidus pro Concionatoris arbitrio: non enim in ipsa tractatione textus implantantur.

2. Utraque debent esse brevia; nè caput & cauda, scil. exordium & epilogus sint reliquo corpore maiora, & sic absque omni proportionem monstrum producatur.

3. Ut cum reliqua Concione congruè conformentur, nè corpori humano jungatur caput equinum, id est, nè sit confusio.

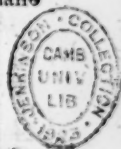
CAP. XIX.

De Exordio.

DE communibus affectionibus partium externarum satis: sequitur specialis earundem consideratio: primum ergo de Exordio.

Exordium est principium Concionis, quo animi auditorum præparantur ad sequentem tractationem, adeoque benevoli, dociles, & attentus redduntur.

In Exordio duo { Scopus, qui est præparatio Auditorum, ut cum fructu Concionem audiant, estque vel { Singularum factum animarum, scil. { 1. Voluntatis, benevolentiam capiendo.
{ 2. Intellectus, faciem sequentibus præferendo.
Totius hominis, dum attentus redditur ad ea percipienda quæ dicuntur.
{ 1. A persona { Dicentis, { quod tamen raro fit.
{ Audientis, {
{ 2. Ab adjuncta circumstantia temporis, cum scil.
ad tempus præsens textus conformatur.

sunt perpendenda.

destinata, quæ pe-
tuntur vel,3. A rebus
potissimum
quæ variæ
sunt, scil.

1. Ab Anacephalæosi seu repetitione eorum quæ præcedente concione dicta sunt, quæ brevis sit.
2. A connexione cum præcedentibus.
3. Ab insigni Scripturæ testimonio.
4. A collatione loci vel exempli similis.
5. A collatione veteris Testamenti cum novo.
6. A laude præsentis textûs & auctoris.
7. A summa distributione totius negotii salutis, atque inde transitione ad certum aliquod membrum in textu explicandum.
8. A scopo & fine Concionum.
9. Ab occasione textûs propositi.

Porro circa exordium duo { Canones sive affectiones speciales.
sunt observanda, scilicet, { Distinctio sive distributio ejusdem in suas species.

1. Exordia nè sint longè petita.
2. Sint submissa, verècunda, humilia; etsi aliàs Concio futura sit vehemens & pathetica.
3. In exordiis semper aliquid pulchrum habeatur, quod delectet, animosque auditorum excitet.
4. Exordia non sint affectata, sed magis sententiis quàm verborum floribus instructa.
5. Exordia non sint vulgaria & communia, id est, talia quæ omnibus concionibus accommodari possunt.
6. In Exordiis appellationum sive titulorum locus est, Luc. 1. 2. Act. 1. 2. & 2. 14. & 13. 16. & 26. 25. his observatis cautionibus, sc. *

* Si sint humanitate & amore aspersi, quales, viri, patres & fratres, vos qui timetis Deum.
Si in illis ea tantum includantur, quæ sunt auditorum meritis verè debita.
Si non sint nimii & nimium frequentes.
Si procul absit adulatio, ubi quisquid detestanda, præcipuè in pulpitis,
Joh. 32.

Exordium.

Exordium duplex est scil. Aliud	{	Abruptum, cum veluti ex improvise in mediam rem devenimus.	{	Quando recta ad rem ipsam auditores, deducimus; & dicitur exordium rectum.
		Successivum, cum sensim & successive ad rem devenitur, estque duplex, vel,		Quando quibusdam blandimentis aliunde quam ex ipsa causa petitis auditoribus nos insinuamus; & obliquum dicitur.

CAP. XX.

De Conclusionē.

Tantum de Exordio, prima scilicet Concionis parte externa, sequitur jam conclusio tractanda.

Conclusio est totius Concionis finis & Epilogus.

In Conclusi- one duo spectantur, scilicet,	{	Scopus, qui est obfignatio proposita & audita Concionis tum in intellectu & memoria, tum in corde & in conscientia auditorum.	{	1. Ut instituaturs recapitulatio quaedam doctrinae, rationum, usus & applicationis.
		Media ad scopum; ubi sex requiruntur, scilicet,		2. Ut efficacissimi rerum & verborum nervi adhibeantur.
Conclusio duplex est, scil. Alia	{	Abrupta, quando ex improvise & abrupte concludimus, atque ibi locum habet, ubi abruptum exordium.	{	3. Ut affectus moveantur per pronuntiationis & actionis vigorem.
				Successiva, quando manifesta successione enumeramus, monemus, atque ita Concionem claudimus.
				5. Ut aliquid eminens & insigne ad perorationem reservetur, quod auditorum animis stimulos infigat.
				6. Ut addatur votum, in quo gratiarum actio, petitio, deprecatio & summa Concionis: De quo postea.

CAP. XXI.

De partibus Concionis internis.

Partes Concionis inter- } Analyfis five resolutio.
 næ quatuor sunt. } Explicatio five interpretatio verborum, &c.
 } Dialyfis five Doctrinarum observatio.
 } Usus five Applicatio.

CAP. XXII.

De Analyfi.

ANalyfis est Scripturæ five textûs propositi resolutio.

- In Analyfi 5. sunt observanda.
1. Verborum autor, qui primo loco occurrit inquirendus.
  2. Occasio verborum, quæ ex persona, loco & tempore facilè deprehenditur.
  3. Cohærentia cum præcedentibus vel subsequenter, quæ in tractatione Scripturæ particularis scilicet alicujus capituli aut versiculi locum obtinet.
  4. Scopus five summa totius textûs prælecti, quæ ex fine colligitur, estq; generali quâdam thesi proponenda. Scopus facilius invenitur, si probe observentur istæ circumstantiæ; Quis, Quid, Ubi, Quibus auxiliis, Cur, Quomodo, Quando.
- Virtutes, } 1. Intra certos quosdam limites Concionatorem
 quæ tres } compingit, ita ut evagari non licet.
 sunt. } 2. Memoriae & intellectui dicentis & audientis
 } præbet subsidium.
 } 3. Confusionem omnem dispellit.
5. Partitio, cuius spectantur } 1. Sit dextra & ad primum textûs scopum directa.
 } 2. Ad membra paucissima revocetur; ad summum sit trimembris aut quadrimembris.
 } 3. Partes quamvis diversæ sint, in ipso tamen Concionis cursu aptè uniantur, &c.
 } 4. Diversi generis textus semper in partitione disjungantur.
 } 5. Partitio sic instituatur, ut ambitu suo universum textum includat, nec minima particula prætereatur,
- Canones,

qui sunt
octo.

prætereatur, quæ non sub aliqua parte conti-
neatur.

6. Partes sint toti immediatæ, ita ut non sint
partes partium.

7. Non semper necesse est duas facere partes,
sed aliquando unica tantum propositio sufficit,
quæ deinde potest subdividi.

8. Partitio terminis popularibus & perspicuis
proferatur.

CAP. XXIII.

De Explicatione sive Interpretatione.

DE Analyfi pauca hæc dixisse sufficiat; sequitur interpretatio sive expli-
catio.

Explicatio est vocum sententiarumque Scripturæ *Ἑρμηνεία* sive Interpreta-
tio, unde unus integer & genuinus sensus appareat.

1. Unicus omnium Scripturarum sensus est, isque literalis: alle-
goria est modus tantum eundem sensum enuntiandi; anagoge
& Tropologia sunt modi sensum applicandi.

2. Si verba nihil obscuritatis aut emphasæ latentis habeant, non
opus erit explicatione, sed nuda tantum paraphrasis sufficiet,
quæ breviter sententia textus proponatur.

3. Post partitionem factam, continuo verba textus sunt expli-
canda; nisi prius aliquis scrupulus sit eximendus.

4. Non necesse est simul & semel totius textus verba explicare,
sed phrasi unâ explicatâ & sententiâ declaratâ ad doctrinæ sta-
tim tractationem procedatur.

5. In explicatione perspicuitati maximopere studendum.

1. Analogi, qui primo intuitu sensum aptum habent, fidei ana-
logiæ congruum: In his si nativa verborum significatio, cum
circumstantiis eorundem locorum consentiat, sensus est ge-
nuinus.

2. Cryptici, qui magis occulti sunt: In his autem si nativa ver-
borum significatio, vel cum analogiâ fidei, vel cum apertissi-
mis Scripturæ locis in speciem pugnet, tunc alter sensus cum lo-
cis oppositis, cum circumstantiis locorum, & naturâ rei, de qua
agitur, congruus, erit genuinus.

Canones
genera-
les expli-
cationis
sunt 5.

Loci Scri-
pturæ
tractan-
di sunt,
vel

Explicatio verborum duplex est, scil. Alia

Conjunctorum, ubi 7. sunt observanda.

Simplicium,
eaque tri-
plex est,
scilicet,Grammati-
ca, quæ fit
vel,Rhetorica, quæ fit substituendo proprium vocabulum pro
tropico, usitatum pro inusitato.Logica, eaq;
fit vel,1. Revocatione ad fontes Hebræi vel Gra-
ci textûs, quod tamen pro Concione ra-
rò fiat.2. Synonymiâ grammaticâ, id est, vocum
magis perspicuè idem significantium ac-
cumulatione facta.

1. Voces ambiguas distinguendo.

2. Definitionem nominalem assignando.

1. Fiat explicatio secundum analogiam fidei, ita scil. ut consenti-
at cum Decalogo, Oratione Dominicâ, Symbolo Apostolico &
Sacramentorum Doctrina.2. Revocetur propositio obscura ad methodum ejus materiæ de
qua agitur, id est, ad certum caput sive locum Theologiæ atq;
indè sumatur explicatio.3. Fiat interpretatio ex docentis & scribentis primariâ intentione
& scopo.4. Conferatur locus ambiguus, vel cum seipso in sacra pagina alibi
citato, vel cum aliis locis Scripturæ, sive phrasi sive sententiâ si-
milibus aut dissimilibus, atque indè de sensu statuendum.5. Loca obscura non per æquè obscura, sed per magis perspicua
exponantur.6. Accuratè perpendatur contextûs series, atque singulæ illius cir-
cumstantiæ, scil. Quis? Cui? Quâ occasione? Quo tempore? Quo
loco? Quo fine? Quid antecedens? Quid consequens? Quis ne-
xus istorum omnium? & sic interpretatio facienda.7. Inspiciantur consentientes Interpretum clarorum expositiones.
Si autem variæ occurrunt interpretum sententiæ, coram plebe
minimè proponi consultum foret, sed illa sola, quam ad præ-
sentem Spiritûs Sancti scopum, omnium maximè collimare præ
cæteris perspexeris.

CAP. XXIV.

*De Dialysi, sive Doctrinarum observatione.***D**E Explicatione verborum huc usquè; sequitur jam doctrinarum obser-
vatio quam Dialysin appellavimus.Dialysis est quâ loc⁹ Scripturæ propositus in varias doctrinas distribuitur.

De

*De Doctrinis colligendis & tractandis Canones isti
generales observentur.*

1. Semina Doctrinæ in præcedente textûs expositione spargantur; nè auditores eas in textu non contineri autument.
2. Colligantur ordine doctrinæ, secundum membra divisionis prius factæ.
3. Prius una doctrina tractetur & applicetur, quàm alia quævis doctrina tractanda proponatur.
4. Sint omnes doctrinæ solidæ & è genuino Scripturæ sensu ductæ.
5. Nè proponatur pro doctrina quod controversum est, & nondum in Ecclesia determinatum.
6. Tradatur doctrinæ brevis propositio, eaque phrasibus si fieri possit Scripturæ perspicuis.
7. Doctrinæ sic propositæ aliquo verborum circuitu explicentur, sint ipsæ breves, & simplicia axiomata.
8. Doctrinam propositam & explicatam, sequatur aliquando ejusdem commendatio.
9. In iis doctrinis præcipuè laborandum est, quas præsentis temporis aut loci, aut personarum conditio præcipuè videtur requirere.
10. Quamvis principales tantum doctrinæ copiosè tractandæ sunt; cæteræ tamen brevibus etiam commemorandæ sunt, ut auditoribus amplius cogitandi materia præbeatur, & nè putent eas Concionatorem non vidisse; sed causa cur non copiosius tractentur, simul indicetur.

In Dialysi duo sunt observanda, scilicet, $\left. \begin{array}{l} \text{Assignatio} \\ \text{Tractatio} \end{array} \right\} \text{Doctrinarum.}$

Assignatio iterum duplex est, $\left. \begin{array}{l} \text{Notatio Fen.} \\ \text{Collectio P.} \end{array} \right\} \text{Doctrinæ.}$

Notatio est quando doctrinæ in loco Scripturæ assignatæ vel totidem verbis exprimuntur, vel saltem manifestè continentur.

Collectio est, cum doctrina non totidem verbis posita, necessariò tamen & solidè è sensu textûs genuino colligitur.

1. A Coheræntia alicujus Scripturæ cum præcedentibus, vel subsequentibus.
2. Ab occasione illius Scripturæ de qua agitur.
3. A scopo principali & fine proposito.
4. A ratione vel modo verba proferendi: sicut sæpe repetendo, interrogando, negando, &c.
5. Ab ordine verborum, vel membrorum divisionis.
6. Ab unionem verborum & sententiarum.

Colligitur Doctrina multipliciter, scilicet vel,

7. A varietate verborum, quæ cum rebus ipsis dicat Sp. Sanctus.
8. A re substrata, siue sit Ecclesiastica. politica, œconomica, &c.
9. A similitudinis vel scopo, vel fundamento, Gal. 4. 1, 2.

10. A proportionē allegorica, his adhibitis cautionibus.

1. Fiant parçè & sobriè.
2. Nè sint longè petita, sed rei præsentī congruant.
3. Tractentur breviter.
4. Adhibeantur ad vitæ institutionem non ad dogma fidei probandum.
5. Colligantur post genuinum verborum sensum prius traditum.

11. A circumstantia, scilicet vel,

1. Temporis; quando, quamdiu.
2. Personæ; siue sit Deus, Angelus, homo.
3. Loci; utrum sit, cœlestis, terrestris, sacer, profanus, &c.

Exemplum in suo genere, generalis regulæ vim obtinet, 1. Cor. 10. 11. Rom. 4. 18, 23, &c. P. c. 6.

Exempla in Scripturis nisi expressè improbantur, vel aliqua repugnantia Scripturæ aliunde petita: nobis hoc modo imitanda sunt, & pro lege communi habenda.

Omnia, quæ ut Christiani & Sancti faciebant, ab omnibus similiter sunt agenda, Matth. 12. 4, 5.

12. Ab exemplis, ubi observetur

Omnia, quæ ut Ministri, Prophetæ, Magistratus agebant; ab iis imitanda sunt, qui ad id muneris vocantur, Jac. 5. 17.

Omnia, quæ communiter & ordinariè faciebant, ordinariè, quæ de causa speciali, in causa simili præstanda sunt, Luc. 4. 25.

Quæ ex donis & vocatione agebant extraordinaria, ab iis tantum (quod ad specialem tantum agendi rationem spectat) implenda sunt; qui iisdem donis & eadem vocatione ornantur. *Ad. de collect. doct.*

Perk. c. 6. Finerum. p. 147. Bern. pag. 43. ad 51. C A P.

CAP. XXV.

De Tractatione Doctrinarum.

Tantum de assignatione Doctrinarum; sequitur earum tractatio.

Ad Doctrinarum tractationem faciunt,

1. Testimonia.	Sunt enim argum- ta vel	probantia	Testimonia	{	Patrum, Scripturæ.
2. Exempla.					
3. Similia.					
4. Rationes.					
			illustran- tia	{	Rationes. Exempla, Similia.

CAP. XXVI.

De Testimoniis citandis probe observentur sequentes Canones.

1. Singulæ doctrinæ, si fieri possit, aliis Scripturæ testimoniis confirmantur.

2. Nulla producantur Testimonia, quæ non prius inspexeris, vel de quibus certissimus non sis, nè vel in capitis allegatione, vel loci sensu erres.

3. Testimonia non nostris verbis, sed verbis in ipso Bibliorum codice descriptis proferantur.

4. Testimonia non quælibet adducantur, sed deligantur clarissima atque firmissima obscurioribus relictis.

5. Non adducantur multa testimonia, sed pauca, unum nimirum atque alterum ex utroque Testamento.

6. In citandis Testimoniis, semper utatur minister præfatione, quâ auditores erudiantur, in quem finem citatio instituat.

7. Non adducantur nudè testimonia, sed vestita aliquâ explicatione, ut auditor ex eo rectius cognoscat apta esse ad propositum confirmandum.

8. In citandis testimoniis nihil mutetur vel omittatur, ideòque nè memoriter recitentur, sed ex sacris Bibliis legantur, præcipue si vel prolixiora fuerint vel inusitata.

9. Citentur testimonia ex Canone Scripturæ, non autem ex libris Apocryphis. atque hoc linguâ vernaculâ, non peregrinâ, nisi ubi scholæ, &c.

10. Humana testimonia vel Patrum, vel Philosophorum, interdum citari possunt, sed raro & parcè, quando cum brevitate singularis quædam emphasis conjuncta est, vel quando convincunt conscientiam: atque tum etiam omisso profani scriptoris nomine, verba etiam Latina continuo & commodè linguâ vernaculâ reddantur. P. K. H.

1. Sicut præcedunt testimonia, sic etiam exempla sequantur: Testimonia doctrinæ confirmandæ; Exempla eidem illustrandæ serviunt.

2. Exempla intellectui maximè rudium inserviunt: memoriæ suffragantur: in sensus incurrunt: affectus cordis oblectant: ad praxin mirum in modum excitant: efficiuntque ut omnes videant & sentiant res impossibiles à Ministro non præcipi.

3. Quædam in Scriptura facta sunt perperam, quædam singulari vel mandato Dei, vel zelo & instinctu Spiritus Sancti; Omnia ergo exempla ad generales mandatorum Dei regulas expendantur, quibus dum congruunt, audacter usurpari possunt.

4. Non tantum adducantur exempla marium, sed & fœminarum: non Magistratû tantum, sed & subditorum; non Dominorum tantum, sed etiam servorum; non Pastorum tantum in doctrinis generalibus, sed & Auditorum, ut eò melius appareat, eas ad singulos, cujuscunque demum conditionis fuerint, pertinere.

5. Non quævis temere exempla congerantur, sed delectus habeatur, semperque magis usurpentur ea quæ in sacris historiis reperiuntur, quam quæ in profanis.

6. Exempla ad usum propositum ultra duo vel tria non adferantur, imò uno efficaci sæpe contenti sinus, atque in eo commoremur; singulas illius causas impulsivas atque instrumentales, & eventa excutiamus: denique sic omnia comparentur, quasi res adhuc ante Auditorum oculos geratur. K.

Tantum de Exemplis, sequuntur Similia de quibus regulæ sequentes sunt observandæ.

1. Nihil est similitudine accommodatius ad populariter docendum, movendum & delectandum.

2. Quamvis similitudines duci possunt ab actionibus, rebus, personis, terrenis omnibus: præcipuè tamen petendæ sunt à notis, præsentibus, & in sensus incurrentibus; denique ab iis rebus quæ communiter omnibus in mundo competunt, ut sic omnibus innotescat negotium salutis, & ut singuli per terrenas ad cœlestes meditandas ducantur.

3. Nè instituatur Similitudo inter res nimium dissitas, sed genuinæ sint & è re natæ quæcunque proponuntur.

4. Nè nimis multæ similitudines simul usurpentur.

CAP. XXIX.

De Rationibus.

Post Similia, sequuntur rationes de quibus regulæ sequentes observentur.

1. Quamvis respectu Dei rationes urgeri non sit necesse, ratione tamen fidelium, fideique certitudinis, valde erit necessarium.

2. Non necesse est omnes rationes necessario concludentes esse, sufficit quandoque esse illustrantes.

3. Rationes omnes ab aliquo Scripturæ contextu deducantur, neque à textu solum præsentis, sed etiam ab aliis.

4. Si doctrina ex duobus membris distinctis constat, rationes etiam ad Auditorum captum distinctæ proponantur.

5. Rationes validæ sint & efficaces ad doctrinam confirmandam, alio tamen genere, alióque modo, nè idem per idem otiosè probetur.

CAP. XXX.

Tantum de Dialysi, tertiâ scil. parte Concionis interna, sequitur quarta & ultima, scilicet, Usus, sive Applicatio.

Applicatio est, quâ doctrina rectè collecta, pro ratione loci, temporis, & personæ variè accommodatur.

De Usu & Applicatione observentur Canones isti sequentes generales.

1. **Q**uamvis usus & applicatio apud multos in hoc distinguantur; quòd usus generalius proponatur in tertia persona, Applicatio restrictius in prima vel secunda: optimè tamen ambo conjungi inter concionandum possunt, si modò usus omnes ad Auditores præsentis applicentur.

2. Conciones sine usu & applicatione mortuæ sunt, scil. sicut arbor sine fructu; fructus sine decerptione: sicut medicina sine vi & applicatione: sicut moneta sine valore & usu, &c.

3. Omnes Usus ad Dei gloriam, filiorum Dei salutem, & regni Satanæ destructionem dirigantur.

4. Non omnes semper usus sunt congrèndi, sed illi tantum vel præcipuè qui maximi sunt momenti, maximèque ad præsentem conditionem sunt accommodati.

Applica-
tionis
modi
pro va-
rio statu
homi-
nū sunt
septem.
Homi-
nes enim
sunt,

quibus qua-
tuor obser-
vanda sunt:

4. Alii hu-
miliati; de
quibus tria
perpenden-
da sunt:

3. Si quis tantum dolorem mundi habeat, scil. non de peccato quatenus peccatum lugeat, sed de cruce & poena peccati: non is statim consolandus est, sed primo convertendus est hic dolor in illum alterum qui est secundum Deum.

4. Obscuratis urgenda lex, ejusque maledictio, una cum difficultate liberationis ulq; dum pungantur corde, Matt. 3. 7, &c. Ubi autem compunctionis initium apparuerit, evangelio statim solandi sunt.

1. Si humiliatio non sit plena & solida, sed inchoata tantum & levior; lex proponatur, sed ita prudenter temperata cum evangelio, ut peccatis suis & judicii divini meditatione territi, simul etiam consolationem ex evangelio recipiant, Act. 8. 20.

2. Plenè humiliatis doctrina fidei & resipiscentiæ & consolationes evangelicæ promulgandæ sunt, Luc. 4. 18. Act. 2. 37, 38.

1. Exaggeratione promissionum divinarum, & earum certitudine.

2. Hypotyposi eorum qui similia passi sunt, quorum cum arma habeamus, cur tristemur?

3. Hypotyposi vitæ æternæ & æternorum gaudiorum, quæ nos post has cruces manent.

5. Alii credentes: quibus proponenda sunt,

1. Evangelium de justificatione, sanctificatione, & perseverantia.

2. Lex sine maledictione, quâ doceatur novæ obedientiæ fructus, resipiscentiæ consonos edere.

3. Maledictio legis non adversus personam, sed personæ peccata quæ remanent.

6. Lapsi, qui à statu gratiæ ex parte defici-

1. Genus, quod duplex est: est enim lapsus vel

Fidei quæ est duplex, scil. vel

1. In notitia doctrinæ evangelicæ: scilicet, ad errorem defectio.

2. In apprehensione Christi, scil. desperatio.

Morum cum quis fidelis ad actuale peccatum in vita deficit.

unt. Circa
lapsum au-
tem duo
sunt spe-
ctanda,

2. Remedium, quod pro triplici lapsorum genere triplex est,

1. Defectionem facientibus ad errorem, doctrinā errori contraria demonstrativè inculcanda est, cum doctrina resipiscentiæ, affectu fraterno, 2. Tim. 2. 25.

2. desperatis re-
stituen-
dis ad-
hibea-
tur

Explora-
tio, quæ
duplex
est, scil.

Remediū,
quod
triplex
est, scil.

1. Causæ tentationis, atq; commodè fit privatā confessione.

2. Statūs: quā disquiritur, an sint sub lege vel sub gratia: videndo 1. an habeant odium peccati quā peccatum: 2. an desiderium reconciliationis cum Deo habeant.

1. Crebrius inculcandæ meditationes evangelicæ, scilicet, peccatum esse remissibile, &c.

2. Rogando ut tentati excitent sopitam fidem, &c.

3. Usurpando potestatem ministerialem ligandi & solvendi, &c.

3. Lapsis moribus, proponatur lex evangelio temperata: novus peccandi actus requirit novum actum poenitentiae.

7. Mixtus populus: cujusmodi sunt Ecclesiarum nostrarum cœtus, atque istis quævis doctrina sive legalis sive evangelica liberè proponi potest: ita tamen ut fiat limitatio & circumscriptio doctrinæ; ut neque vel securitati detur occasio; vel homines ad desperationem adigantur.

CAP. XXXI.

Huc usque de applicatione in genere, & modis applicandi, sequuntur jam applicationis Species.

Applicatio duplex est; scilicet, scilicet, alia	{	Noetica, quæ mentem & intellectum respicit, atque etiam duplex est.	{	Didascalia sive doctrinæ applicatio.
		Practica, quæ vitam & mores respicit; atque hæc iterum triplex, scilicet,		Redargutio sive erroris refutatio.
				Instructio, ubi adhortatio.
				Consolatio, Rom. 15. 3.
				Correctio, ubi etiam admonitio & dehortatio.

CAP. XXXII.

De Didascalia.

Didascalia est, quâ doctrina applicatur ad mentem informandam ad rectum judicium de rebus credendis, vel ad caput aliquod religionis Christianæ confirmandum.

De Didascalia observentur isti Canones.

1. Semper magis laboretur in thesi vera confirmanda, quàm in falsa refutanda.
2. Confirmatio doctrinæ, à redargutione objecto distinguitur; hæc enim veritatis assertionem continet, illa falsitatis dissolutionem; hæc thesin urget, illa antithesin examinat ac refellit.

CAP. XXXIII.

De Redargutione erroris.

Redargutio est, quâ doctrina applicatur ad mentem, ut ab errore reformetur; atque Hæresis ipsa refutetur, Tit. 1. 9.

De Redargutione notentur sequentes Canones.

1. Status tractandæ controversiæ certè teneatur, & pro fundamentò habeatur.
2. Depravatio textûs ab adversariis, confutetur in paraphrastica ejus applicatione: sed quando præsens textus contra adversariorum errorem urgeri potest, refutatio ad hunc locum differatur.

3. Nè facile in Concionibus ad erroris redargutionem descendamus, nisi textus ipse occasionem nobis suppeditet, nè contentionis ansam captare videamur.

4. Illi tantum errores arguantur, qui turbant Ecclesiam in qua vivimus: Errores cum autoribus sepultos nil attinet refricari: *Malum bene conditum nè moveris.* proverb.

5. Præcipuè cavendum, nè unquam instituatur erroris refutatio, nisi temporis, loco, atque auditoribus præsentibus conveniat.

6. In confutando maximè studendum est perspicuitati, ut auditoribus veluti oculari demonstratione, error adversariorum ante oculos ponatur.

7. Sententia & argumenta adversariorum ex probatissimis ipsorum auditoribus bonâ fide citentur: sincerum veritatis studium, non perversus affectus in dicente conspiciatur.

8. Argumentis adversariorum sine mutatione aut mutilatione sic propositis: explicandū quousq; cum iis consentim⁹, eorūmq; sententiam approbamus.

9. Observandum, in quibus ab ipsis dissentimus, partēq; nostras firmissimis argumentis stabiliamus, quæ ita disponantur singula, ut firmissimum primo loco, medio probabilia, ultimo autem firmissima proferantur.

10. Argumenta adversariorum repetantur, non omnia, sed præcipua tantum quæque ipsi arbitrantur maximè efficacia.

11. Refutatio præcipuè instituitur ex	{	1. Ex verbis præsentis textus, aliarūque Scripturarum concordantia. 2. Argumentorum pondere Scripturis nitentium. 3. Doctrinæ totius & articulorum fidei analogia. 4. Patrum & Conciliorum autoritate. 5. Ex utrinque concessis & confessis. 6. Absurdis quæ adversariorum sententias sequuntur: ubi ipsorum lites & contradictiones proferantur. 7. Ex concessu Ecclesiæ, &c.

12. Si error sit extra fundamentum fidei, confutatio non solum debet esse Christiana, ut semper, sed etiam amica, placida & fraterna dissentio; ut auditores intelligant, omnia agi ad Dei gloriam & ipsorum salutem.

13. Erroris periculum simul indigitetur.

CAP. XXXIV.

De Instructione.

HAtenus de Applicatione noetica, didascalia scil. & redargutione: sequitur jam practica, & 1. instructio.

Instructio

Instructio est applicatio, quâ doctrina ad informandum hominem adhibetur ad bene vivendum in statu politico, œconomico, vel ecclesiastico.

Sub instructione continetur etiam adhortatio, quâ suademus ad virtutis amorem & exercitium, Rom. 15. 3.

De Instructione observentur sequentes regulae.

1. Diligenter inquiretur præsentis textus materia; utrum sit politica, œconomica, ecclesiastica, vel quæ demum alia, ut sic genuina inde Instructio colligatur.

2. Accuratè perpendantur & inter se conferantur circumstantiæ omnes, loci, temporis & personarum, & secundum easdem fiat applicatio, &c.

3. Probetur & amplificetur argumentis ductis, 1. à præcepto divino; 2. à concilio, exemplo & approbatione piorum hominum; 3. à præmiis in Scriptura propositis temporaneis & æternis; 4. ab effectis, scil. Dei gloria, utilitate suâ & aliorum; 5. à comparatis, similibus, &c.

4. Media semper virtutis (de qua agitur) acquirendæ perspicuè & distinctè proponantur, simulque urgeantur; 1. facilitas obtinendi; 2. divina promissio & auxilium; 3. fructus utendi mediis; 4. exempla eorum qui mediis usi sunt, cum eventu felicissimo.

5. Seria & vehemens sequatur adhortatio ad usum mediorum, & assiduum eorum omnium exercitium in quibus instituti fuerint; atque hîc Concionatori summopere laborandum; hîc vires Rhetoricæ exercendæ; hîc artis & naturæ nervi intendendi.

9. Quatuor hîc affectus præcipuè sunt excitandi; scil. amor virtutis, mediorum desiderium, spes acquirendi, læticia in acquisitæ virtutis præmiis, &c.

CAP. XXXV.

De Consolatione.

Consolatio est quâ Doctrina adhibetur ad erigendum & consolandum spiritum, peccatorum pondere humiliatum & depresso, & obsequentes alacriores & fortiores reddendos.

De Usu consolatorio notentur isti Canones.

1. Applicatio ad consolationem in omnibus Concionibus est necessaria, utpote quæ sit Evangelii propria.

2. Dulcissimæ Evangelii consolationes sic attemperentur, sicque pervariatis conscientis applicentur, ut simul ostendatur eas ad impenitentes dum tales fuerint, nihil attinere, &c.

3. Argumenta consolationis in genere duci possunt; 1. à providentia divina; 2. à promissione auxilii; 3. minis adversus piorum inimicos; 4. potentia; 5. constantia; 6. periculi beneficiis; 7. divini favoris experientia; 8. exemplis patientium liberatorum; 9. brevi hęc mansione; & 10. perpetua post mortem felicitate.

4. Affectus præcipue hic movendi sunt; 1. spes; 2. gaudium; 3. constantia; 4. patientia. Vide plura antea de humiliatis quomodo spe & consolatione sunt erigendi. Cap. 30.

5. Qui velit alios consolari, sic se componat in omnibus necesse est, ut sensu publici mali vehementer se tangi fidem faciat, & interim paratum instructumque ad aliorum animos confirmandos.

6. Inter consolandum proferantur potius rationes de rebus spiritualibus æternisque sumptæ, quàm de carnalibus & caducis: sic quæ ex vivo sacrarum literarum fonte profluunt, illis præferri par est, quæ è stagnantibus lacunis stillant Philosophiæ.

7. Si causas aliquando ob quas Deus nos flagellat ac vulnerat, visum fuerit explicare, nè simus in illis decernendis nimium audaculi, neque proferamus nisi quas Scriptura sacra tanquam generales & nostrorum temporum statui congruentes perspicue proponat.

8. Quando promittimus liberationem securam, fiat tantum in genere, ita ut nunquam ad singularem aliquem modum quo perficenda possunt descendamus.

9. In consolando, vel nimium augere dolorem ut sequatur gemitus & ejulatus, vel ita inducere lætitiā, ut puerilis inde oriatur exultatio; utrumque ex æquo in reprehensionem incurrit.

10. Major semper cura sit de consolatione & quiete interna, quæ sedem habet in anima & conscientia, quàm de externa in rebus corporeis & terrenis posita.

11. Præcipue adhortabitur Concionator auditores, ut toto pectore Deum Patrem obtestentur, ut dignetur ipsis Spiritum Sanctum mittere, per quem omnis dispelli mœstitia, dolor mitigari, vera fortitudo adjungi, spes firma in miserorum hominum animis erigi potest, &c.

CAP. XXXVI.

De Correctione.

EActenus de instructione & consolatione, sequitur jam Correctio, scilicet ultima applicatio practica.

Correctio

Correctio est, quâ doctrina adhibetur ad vitia & corruptos mores reformatos, vitamque ab impietate & injustitiâ asserendum.

De Correctione observentur isti Canones.

1. Constet de vitio reprehendendo, sive sit omissionis sive commissionis: nihil reprehendatur de quo non certò constat.

2. Si opus fuerit, probetur vitium reprehendendum, esse vitium; vel scilicet ex definitione peccati, vel præcepto negativo prohibente, vel inevitabili consequentiâ, &c.

3. Interpretationes Scripturarum testimoniis probe muniantur, ut intelligant auditores, se non ab hominibus sed ab ipso Spiritu sancto argui & reprehendi.

Increpationes non verborum constant acerbitate; multò minùs apertis convitiis, sed potiùs ipsarum rerum & sententiarum gravitate: severitas reprehensionis spiritu mansuetudinis temperetur.

4. Fiat reprehensio primò generaliter omnis personarum circumstantiis, Act. 19. 25. 2. Sam. 12. Postea, si prior non valeat, specialiùs urgenda, 1. Tim. 5. 20.

6. In reprehensione sit peccati solius detestatio; in ipso autem peccati odio luceat in verbis amor personæ, sequè ipsum Ministèr in reprehensione (si possit) includat; ut sic mitior ea sit ac mollior, Dan. 4. 16. Gal. 2. 15. 1. Cor. 9. 6.

7. Nullum est peccati genus in quo connivere liceat, seu quod præterire sine reprehensione debeat: dicendum tamen est adversùs ea diligentius & vehementius quæ magis invaluerunt apud multitudinem & à quibus graviora pertimescimus damna; atque hoc tunc præcipuè fieri oportet cùm præsens Scripturæ textus de quo agitur, postulabit.

8. Sunt nonnulla crimina leviora, de quibus emendandis satùs fuerit Auditores placidè & amanter admoneri; hîc tamen cavendum, nè quid dicatur in peccatorum extenuationem; horrendum enim peccatum est, peccatum oratione elevare.

9. Illud sedulò præcavere oportet, in reprehensione nè peccatum suis itâ pingatur coloribus, ut tacitè animos audientium titillet, & quasi proritet ad novam peccandi cupiditatem, aut ex peccato nuper admisso voluptatem.

10. Illa peccata severiore reprehensione indigent, quæ apertissimè pugnant cum Decalogo, & multiplicem præbent offendiculorum memoriam.

11. Magnâ opus est Concionatori prudentiâ, ut discrimen ponat inter peccata graviora: de quibusdam poterit aptius crassiusque disserere, veluti

quando invehitur in homicidam & ebriosum, rectè explicabit atque describet illius crudelitatem & hujus turpitudinem: de quibsdam verò nullo pacto pluribus agendum, sed cum gravi detestatione atque horrore ea veluti extremis tantum digitis perstringet, non demonstrans quomodo perficiantur: hujusmodi sunt peccata fere omnia stupris libidinibusque cognata, fucus item & artes fraudulentæ.

12. Sicut nullus hominum ordo solutus est à delictis, ita Concionator quorumvis hominum flagitia indiscriminatim corripiat: omnes ex æquo auditores eodem ducat hac in parte habendos loco, nullumque in iis existere debere, quem ferula ecclesiastica manum subdere non oportet. Interea tamen qui turpius lapsi sunt, aut ingeniis sunt præfractoribus, aut suis vitiis plus docent & nocent quam cæteri, eo studiosius ac severius sunt corrigendi.

13. In Magistratum taxandis vitiis, opus est judicio singulari summâque prudentiâ: ubi Concionatoris vita est inculcata, & Magistratus ex animo justitiam colit, ibi feliciter cadent salutare Ministri conatus: Licet magnò fervore causam religionis & Ecclesiæ urgere, hic tamen opus est certo modamine; modestius enim aliquando arguendum est cum iis qui publico funguntur munere, atque in dignitate sunt constituti, 1 Tim. 5. *Seniorem ne objurges savius, sed adhortare ut patrem, &c.*

14. Sedulo semper cavendum ne quid temere effundatur ex quo improbi homines seditiosè aliquid dicendi vel agendi occasione arripiant.

15. Licet hominum vitia perstringendo temperare à nominibus expediat, cum tamen de iis sermo est qui universæ multitudini exitium adferunt, quales sunt Sectarum autores & palam seditiosi, tunc horum nomina proferre, & personas suis pingere coloribus licebit. Sic Paulus Hymenæum & Philetum, 2 Tim. 3. Alexandrum fabrum ararium, cap. 4. Iesaias adversus Sebastianum prætorio præfectum palam concionabatur, cap. 22.

16. Ne pigeat eadem crimina sæpius & in diversis concionibus taxare, ac tamdiu donec emendatio sequatur: nonnunquam sapienter comminetur Minister se exclusurum eos à sacra Domini mensa, qui nullo declarant argumento penitentiam, Chrysost. tom. 5. Homilia 26. 28. Admoneat etiam Christianum Magistratum, ut ad reprimenda vitia manum ipse admoveat.

17. Omni asperæ ac vehementi objurgationi aliquod consolationis temperamentum admisceatur, ita tamen ut illis præcipue proponatur, qui certâ spe misericordiæ divinæ respicient.

18. Cum experietur Concionator crebris reprehensionibus nonnullos emendari, eosdem tempore opportuno collaudabit, solabitur, & quantum fieri potest, sanctum perseverandi propositum promovebit.

19. Repre-

19. Reprehensionem sequatur dehortatio, quæ prematur argumentis ductis à præcepto negativo, comminatione pœnæ temporalis & æternæ, ab incommodo, exemplis, similibus, &c.

20. In omni vitiiorum reprehensione maximè necessarium est, ut Minister studiosè doceat, quibus mediis & rationibus peccata & peccandi consuetudo ab unoquoque vitari possunt, & virtutes oppositæ acquiri ac conservari.

21. Affectus hîc movendi & effectus producendi sunt isti, scil. pudor facti, cordis compunctio, dolor pœnitentiæ, compassio erga se & alios, Timor Dei verus & reverendus, Spes misericordiæ, &c.

22. Si post hæc omnia configerit Concionatorem ob liberas & iustas reprehensiones in quorundam hominum offensionem atque odium incurere, nè tamen sit propterea pusilli animi, ac veluti consternatus ab opere cesset, sed potius magis magisque obdurabit, seque ipsum in Deo consoletur, frequenter in memoria repetens ad quàm excellens munus obeundum sit à Deo ipso provectus; & quantæ præmia sunt à Deo parata illis qui strenuò in studio currunt ac decertant,

23. Concionator multorum animas franget & emolliet, nè irâ inflammetur, si aliquoties pro Concione inculcaverit; 1. Se ex officii necessitate facere quod facit, non licere sibi vel latum unguem declinare à linea veritatis quam ipse Dominus circumseripsit; 2. Se legatum esse & nuntium Summi Dei; atque ita neque posse neque velle aliud proferre, &c. 3. Omnia quæ dicit nixa esse sacris oraculis, atque ideo se nequicquam reformidare iudicia hominum. 4. Se invitum & nunquam sine ingenti animi dolore ad graves istas reprehensiones descendere, sed eò tunc protrahi & cogi, cum ita postulet publica necessitas, & communis ipsorum utilitas. 5. Se facere quod fidi solent medici, qui non pro voluntate ægrotantium, sed pro morborum natura, medicamenta alia acerbiora, alia mitiora deligunt, atque ideo incivile ac inhumanum esse, bene merentem medicum contumeliâ afficere. 6. Eum qui pastorem animarum persequitur, nihil aliud agere, quàm cum Deo ipso belligerare, &c. ideoque quamvis ad tempus affligi potest misellus homuncio Minister, veritatem tamen nunquam deleri posse. 7. Humaniter appellet singulos, laudet in iis virtutes laude dignas, atque de cæteris promittatur lenitas in posterum, si seriam agunt pœnitentiam. 8. Concludatur ista applicatio cum promissione misericordiæ divinæ, acceptationis Ecclesiæ, atque internæ ipsorum consolatione, dummodo sequatur reformatio.

De Enunciatione sive promulgatione Concionis.

HActenus de Concionis formatione & apparatu egimus; sequitur jam ejusdem pro suggesto Enuntiatio.

Concionis enuntiatio sive promulgatio actione perficitur.

Actio est apta rerum & verborum conceptorum pro suggesto gestu & voce facta expressio.

De Actione in genere potentur isti Canones.

1. Sedulo cavendum est, ne quid Concionator in actione usurpet quod contemptum ipsius apud plebem parere possit.

2. Abiit a tota actione affectatio, & omnia videantur ex re presenti & ex natura nata esse.

3. Omnia sint in voce gestuque verecunda & devota.

4. Metus & trepidatio imprimis caveatur ab eo qui actioni studet.

Metus iste
nimis
pudor, tol-
litur,

1. Spe & fiducia de humanitate & candore auditorum concepta.

2. Cogitando non cum universis, sed cum singulis nobis agendum esse.

3. Erigendo atque excitando ad masculi pectoris robur, cogitationes omnes graves & varias abjiciendo, curisque ad istud tempus valedicendo.

4. Copia sermonis, si ita sit instructus, ut non statim lingua desinat, ubi mens aliquantulum labascit.

5. Cogitatione *invenias* a magistratu & Deo donata.

5. Cogitationes non sunt ex scripto legendæ; lectio enim actionis libertatem & concinnitatem plurimum impedit, atque ideo prima cura sit Concionem fideliter memoriæ imprimere, ut confidenter & audacter in publico proferatur.

1. Fieri non potest, } 1. Ab omnibus, quoniam non omnes bene scribunt, nec omnibus est oculorum acumen.
2. Omni tempore, sæpe enim Conciones habenda sunt. } 1. Ex tempore.
2. Loco caliginoso.
3. In castris.

Ut Conciones scribantur, & sic ex scri-

2. Fieri non expedit, } 1. Doctoribus, quoniam
2. Pro re nata, dici nihil posset.
3. Non exerceretur memoria.
4. Frigeret Actio.

pris le-
gantur.

scilicet,
neque,

2. Auditoribus,
quia,

1. Minus erunt attenti,
2. Dicent se quoque ita concio-
natos.

3. Fieri non est necesse, si subsidia memoriæ sequentia probe
observentur.

1. Est laboris immensi de verbo ad verbum ediscere.

2. Requirit memoriā firmissimā & fidelissimā, quali pau-
ci sunt præditi.

6. Memoria
non est o-
neranda
certo ver-
borū con-
ceptu, quo-
niam,

3. Si vel in uno verbo impingant, concio turbatur, memoria
confunditur. & periculum est ut in toto hallucinentur.

4. Pronunciatio, actio, & affectuum sancti motus impediun-
tur, quia mens in hoc unum tota incumbit, nè memoria tan-
tā mole pressa labascat & deficiat.

5. Expediit tamen initio duas vel tres Conciones de verbo ad
verbum ediscere; postea cū exercitatio aliqua accesserit, nec
de verbo ad verbum scribendæ sunt, nec ediscendæ.

CAP. XXXVIII.

De Concione memoria imprimenda; ista notentur.

1. **C**oncio tota populo tradenda, omniāque quæ in illa continentur, re-
ctè intelligantur.

2. Tota Concio singulæque illius partes tam internæ quàm externæ de-
xtrè disponantur, & secundum hanc dispositionem methodicè describantur:
est enim ordo recordationis animæ, & methodus mater memoriæ.

3. Concione sic dispositā & descriptā, excerpe iterum ex ea dispositio-
nem, & per certa signa addantur argumenta: maximè memorabilia, siue sint
explicantia, siue probantia, &c. sed brevissimè omnia.

4. Dispositionem sequatur meditatio, quæ instituat tempore matutino
præcipue, vel vespertino, idque loco remoto & tranquillo, ubi tabula dispo-
sita sepius legatur.

5. Partes Concionis per intervalla discantur, &c ut non prius accedas ad
secundam partem, quàm primam didiceris.

6. In singulis partibus rerum tractatio à verbis discernenda est, nec prius
accedendum est ad verba discenda, quàm res & rerum tractationem firmiter
impressam habeamus.

7. Circa res, post thematis tractandi impressionem, primò imprimantur
argumenta explicantia, deinde argumenta amplificantia.

8. Memoria

8. Memoria periodorum commodè juvabitur per assuefactionem ad breves periodos: connexionis memoria juvatur per connexionem rerum inter se, & thesaurum formularum connectentium: tropi & figuræ per imagines sensibilem.

9. Si ista omnia non sufficiant, summa Concionis capita chartulâ notentur, quæ sub libro recondatur, itâ ut illius interdum adminiculo uti possimus, donec tandem memoriæ robur adolescat & concionandi libertas.

10. Voce tardâ & deliberatâ singula proferantur: timori, pudori, curis anxiiis, & cogitationibus turbatis valedicendum, ut antea.

CAP. XXXIX.

De Voce sive Pronuntiatione.

HActenus de Actione in genere, ejusque affectionibus; sequuntur jam Actionis partes ordine tractandæ.

Actionis partes duæ sunt. $\left\{ \begin{array}{l} \text{Vox.} \\ \text{Gestus.} \end{array} \right.$

Normæ vocis $\left\{ \begin{array}{l} \text{Generales, quæ vocem in genere respiciunt.} \\ \text{Speciales, quæ pro voce ad singulas Concionis partes aptanda requiruntur.} \end{array} \right.$
sunt aliæ

Normæ sive Canones Vocis generales sunt octo.

1. Vox oratoria sit imitatrix vocis naturalis, & ejus quidem quàm emendatissimæ.

2. Nè sit exilis, hæsitans, blesâ, vel obscura; sed plana, dilucida, distincta, alacris, & excitata.

3. Sit utilis, suavis, facilis, flexanima, & ornata; non fœminea, puerilis, & affectata.

4. Nè sit unius semper tenoris & soni: nec tamen crebra nimis sit vocis mutatio, ubi non urget necessitas.

5. Nè sit acuta nimis & exaltata, nec submissa aut suppressa nimis, sed moderata, & in medio sita.

6. Nè sit nimium celeris & præceps verborum pronuntiatio, neque nimis tarda.

7. Nè habeat peculiare & monasticos accentus; nec vocis formatio ad cantum accedat.

8. Vox

1. Res magnæ contentiore voce, parvæ remissiore proferantur.
2. Res sacræ cum veneratione, pietate & admiratione tradendæ.
3. De sanctis angelis sanctè & lætè, de impuris spiritibus voce detestante loquendum.
4. De hominibus piis cum gratulatione & gaudio, de impiis cum commiseratione, &c.
5. De Superioribus cum reverentia.
6. De virtute & bonis actionibus, voce lætâ & amabili, de vitiis tristi & detestante.
7. De rebus, præcipuè notabilibus vox sit tardissima, &c.
8. In suadendo, movendo, promittendo, voce gravi & forti utendum.
9. In blandiendo, fatendo, petendo, levi & submissâ voce.
10. In miseratione voce flexibili, plenâ, interruptâ, flebili.
11. In consolando voce tristi & submissâ.
12. In laudando, gratiarum actione, &c. voce lætâ magnificâ & sublimi.
13. In ira, voce acutâ, interruptâ, incitatâ.
14. In voluptate, voce tenerâ, leni, effusâ & hilari utendum, &c. Sic tropis & figuris omnibus sua aptetur propria pronuntiatio.

Canones speciales de voce ad singulos Concionis partes aptandâ, sunt præcipuè septem.

1. In exordiis utendum est voce submissâ, leni & verecundâ, longioribus intervallis distinctâ & deinde vox paulatim crescat & ascendant.
2. Non protinus ad dicendum erumpere oportet, sed antequam incipiamus, quasi cogitabundi nonnihil subsistamus: Auditorem enim cura dicturi delectat, isq. hâc ratione se componit, & ad dicendum præparat.
3. In explicatione vox recta, & inter acutam & gravem media esse debet.
4. In probationibus vox requiritur varia & multiplex, & argumentatio agiliorem & acriorem vocem postulat.
5. In disputatione contra adversarios, vel confutatione peculiari, sermo-

nis genere quasi dialogismo utendum : confutatio vocem postulat severiorē; nisi levia adversariorum argumenta ironicam requirant.

6. In amplificationibus vox sit contenta fortis, & aures feriens.

7. In peroratione sit excitatissima & intentissima quasi jam partā victoriā, rerum & verborum nervi adhibeantur ad movendum affectum; & uno quasi spiritu efficaciter multa proferantur.

CAP. XL.

De gestu Corporis.

HActenus de voce seu pronuntiatione quæ auribus objicitur, sequitur qui oculis auditorum accommodatur.

De gestu in genere Canones isti observentur.

1. Cavendum est, nè gestus corporis sit vel nimius vel nullus : in gestibus tamen melius est peccare in defectu quàm in excessu.

2. Gestus non sit affectatus & histrionicus, sed cum re natus, ad devotionem per omnia compositus, & ab omni levitate alienissimus.

3. Gestus omnes vocis flexiones sequatur, ita tamen ut magis ad sensum quàm ad verba accommodetur; sit etiam pro affectuum diversitate diversus.

4. Gestus quotidie formetur & reformetur, ad exempla probatorum artificum, quæ imitanda; per exercitationem scholasticam privatam, ecclesiasticam publicam: per censuram propriam & aliorum: emendatione per studium & alia legitima media.

Gestus dupliciter confideratur, scilicet, vel, { Collectim ratione totius corporis.

Gestus totius corporis est vel, { Stantis.

Sedentis.

De gestu totius corporis in stante notentur isti Canones.

1. Status totius corporis sit secundum naturam erectus & excelsus, non incurvus, nutans gestulatorius, vacillans, & dejectus.

2. Quamvis status corporis sit erectus, idque in uno quasi vestigio, toto tamen trunco corporis, & apta laterum flexione, modò in dextram auditorii partem sese moderate moveat; & per vices auditores ad latera respiciat: præcipuè si auditores multi fuerint.

3. Totius corporis accessio ad auditorem, Concinatoris fiduciam exprimit, recessus diffidentiam rei vel contemptum.

De gestu corporis sedentis Canon iste observetur.

Sessio inter perorandum decora sit, superior pars corporis erecta, inferiores autem partes immotæ.

Tantum

Tantum de gestu totius corporis; sequitur gestus ratione singularum partium, de quibus notentur hi Canones.

1. Caput in Concione rectum sit, & secundum naturam constitutum; scil. non hypocriticè inclinans, vel contortum; non frequenter huc illuc motum, sed statui totius corporis congruenter attemperatum.

2. Vultus sit aptè compositus ad affectus exprimendos, ità ut sit tristis in tristibus; demissus in modestia; acris in cura & sollicitudine; alacris in rebus lætis; denique in vultu nihil sit affectatum & immodicum, sed omnia plana, & ingenua, & liberalia.

3. Frons sit aperta & sincera: præterquam in tristioribus, ubi leviter corriganda est, & in rebus lætis exporrigenda.

4. Oculi non ad videndum tantum, sed etiam ad motus animi significandos dati sunt, atque ideo rectè statuendi sunt, atque movendi, in pronuntiatione non sint clausi, vel in uno loco defixi, nisi res ita exigat: sed ad totum auditorium dirigantur: ad modestiam significandam deorsum vergant; ad fiduciam significandam pupilla oculorum in medio subsistat. ad contemptum notandum ad latera torqueatur; ad recordationem designandum sursum attollatur; ad acutiorem meditationem, expectationem, & admirationem, diductio ciliorum in conniventia adhibeatur; oculi tristitiâ nubilum quasi ducant, lætitiâ serenent, &c.

5. Cervix sit erecta, non tamen rigida aut supina.

6. Humeri sint statim & quieti, æquo libramine constituti, ità ut neque contractio nimia sit vel allevatio: moderatè tamen in dubitatione & commiseratione sursum moveri possunt.

7. Pectus & venter nè projiciatur: pectoris autem percussio ut non cuius decora est, ità non nisi in rarissimis affectibus adhibenda.

8. Brachia intra statum certum contineantur, ità ut nec prorsus quæta sint, nec nimis ejactentur. Cum aliquid uberius explicandum occurrit, brachium in latus dextrum expatiatur.

9. Manus accuratissimè & diligentissimè sunt regendæ: in exordiis componantur & comprimantur; postea cum aliquid serium dicitur, sub assentiens humeris leviter pandantur; sinistra sola nunquam gestum facit, sed dextra sese frequenter accommodat, eique subservit: optime manus à sinistra parte incipit, ad dextram deponitur: in supplicationibus, obtestationibus, addubitationibus manus complicantur; ad benevolentiam & commiserationem notandum explicati pectori applicantur: ad instantiam, contentionem vehementiorem & iram indicandam in pugnum contrahantur; ad facilitatem & perspicuitatem notandum in palmam explicantur, &c.

10. De motu singulorum digitorum, motisque significatione, regulæ nonnullæ à quibusdam traduntur, verum totam manum rexisse nostro seculo sufficit, digitis autem argutari velle, eosque quieto carpo motitare, leve est, histrionicum & indecorum.

CAP. XLI.

Concionatoris officium post Concionem.

HUc usque de officio Concionatoris tum ante Concionem, tum inter Concionandum egimus; sequitur jam ultimo loco tractandum officium ejusdem post Concionem.

Officium concionatoris post Concionem ad eundem finem spectat, ad quem prævia præparatio, scil. ad Dei gloriam & Ecclesiæ salutem.

Immediatè ante dimissum cœtum.

Officium Ministri
post Concionem
duplex est, scil.

Mediatè post cœ-
tū dimissum, quod
duplex est, scil.

Publicum
quod fit
vel,

In templo, Catechisa-
tio.

Extra templum, quo
fungitur in presbyte-
riis, visitationibus, &c.

Privatum, quod vitam Conciona-
toris atque auditoris respicit.

Officium Concio-
natoris immediatè
post Concionem
ante dimissum cœ-
tum quatuor con-
stat partibus, scil.

1. Exhortatione per solennem quandam adhortandi
formulam, ut fiat ad preces publicas præparatio.

2. Precibus ex ma-
teria concionis à
Ministro confe-
ctis: ubi requiritur

1. Cordis, per serium affectum.

2. Lingux, per decentem pronun-
tiationem.

3. Reliquorum membrorum, per
conspiratio convenientem actionem.

3. Cantu, in quo eadem observanda sunt, quæ ante
concionem notavimus.

4. Benedictione & dimissione: cœtus enim cum be-
nedictione dimittendus est; ubi adhiberi potest for-
mula descripta, Num. 6. 24. vel Heb. 1. 13. 20, 21.
vel 1. Thef. 5. 23, 24. vel 2. Cor. 13. 13.

Publicum officium concionatoris post cœtum dimissum in Templo, ab-
solvitur Catechisatione publicâ, quæ diebus Dominicis instituitur ante
secundam Concionem.

Catechesis.

Catechesis est doctrina fundamenti Religionis Christianæ breviter vivæ vocis quæstionibus & responsionibus proposita, memoriæ & intellectûs juvandi gratiâ. *Vide antea, cap. 30.*

De Catechesi hoc loco notetur iste Canon.

<p>In Catechesi semper primò omnium quæstiones ex Concione prius habitâ proponantur, scilicet,</p>	<p>Ut appareat quinam Concioni interfuerunt, qui non, & hâc occasione moneri & moveri possunt. Ut innotescat quàm attentî fuerint, qui Concionem audiverunt, ut itâ ad majorem diligentiam excitentur. Ut Ministro appareat quàm feliciter & perspicuè docuerit, & si obscurè aliquid sit dictum explanetur.</p>
--	--

De publico Ministri officio post Concionem, præcipuè extra Templum Canones isti observentur.

1. Si in quibuscumque auditoribus publicum studium doctrinam cognoscendi & vitâ exprimiendi deprehendant; publicè etiam illud commendent, etiam in Concionibus sequentibus, votis additis ad perseverantiam & incrementum.
2. Si quenkumque vel per doctrinæ neglectum & contemptum, vel per vitam impiam scandala præbere viderint, illos etiam publicè, sed magna cum prudentia, commiseratione & obtestatione corripiant.
3. Si peccata fuerint occulta, adhibeatur privata admonitio, cui si locus non detur, adhibeatur postea gravior correptio, cum comminatione suspensionis, exclusionis, excommunicationis.
4. Inemendabiles coram visitatoribus accusentur, qui sic non emendantur, ab usu Sacramentorum suspendantur; qui non sic corriguntur à particulari ecclesia excludantur.
5. Si suspensi, exclusi, vel excommunicati verè resipuerint, ejusque per poenitentiam publicam signa dederint, in ecclesiæ iterum gremium recipiantur.

CAP. XLII.

Tantum de publico Ministri officio; sequitur privatum de quo notentur hi Canones.

1. **C**oncionum scriptas dispositiones in suum & aliorum usum futurum custodiant.

2. Censuram Concionum habitatum, ex fratribus, collegis, aliisque auditoribus libenter audiant, præcipue si sint Novitii; Nemo enim Artifex nascitur, nemo repente & sine mediis optimus.

3. Deum invocent pro se, domesticis, singulisque auditoribus, ut non solum doctores sint & Auditores verbi, sed etiam factores.

4. Nè unâ manu exstruant, alterâ destruant, nè doctrinâ cælum, vitâ infernum ædificent, sed doctrinam propositam vita exprimat.

5. Accuratè singulos auditores suos observent, & de ipsorum fide & vitâ, cum apud alios, tum apud ipsos inquirant.

6. Ipsi vel per se, vel per alios segnes admoneant, doctrinam & vitam piam Ministri sequentes laudent, delinquentes verò privatim corripiant.

Laus soli Deo.

FINIS.

